

การพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครอง
วัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง จังหวัดอุทัยธานี*

COMMUNITY POTENTIAL DEVELOPMENT FOR CULTURAL CREATIVE TOURISM IN
CULTURALLY PROTECTED AREAS OF KAREN ETHNIC COMMUNITY IN
UTHAI THANI PROVINCE COMMUNITY CAPACITY DEVELOPMENT

วรภพ วงศ์รอด*, นราธิป เพ่งพิศ, หทัยชนก คตะสมบุญ

Varapop Wongrod*, Narathip Phengphit, Hathaichanok Katasomboon

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ นครสวรรค์ ประเทศไทย

Faculty of Human and Social, Nakhon Sawan Rajabhat University, Nakhon Sawan, Thailand

*Corresponding author E-mail: Varapop.w@nsru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง 2) ศึกษาแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง และ 3) พัฒนาและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารและสมาชิกองค์กรท้องถิ่น สภาวัฒนธรรมอำเภอและตำบล คณะครู ผู้นำท้องที่ กรรมการหมู่บ้านแกนนำชุมชน ประชาชนชุมชน กลุ่มอาชีพ กลุ่มเยาวชน และผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 25 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต การระดมความคิด การสนทนากลุ่ม วิเคราะห์เชิงเนื้อหาสรุปเป็นภาพรวม ผลการวิจัยพบว่า 1) ศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม ชุมชนกะเหรี่ยงอยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ตามนโยบายพื้นที่คุ้มครองวิถีกลุ่มชาติพันธุ์ ผู้นำทางจิตวิญญาณ ประเพณีและวัฒนธรรม ภาษา การแต่งกาย อาหาร และผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นเอกลักษณ์ 2) แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม มีระบบการจัดการทรัพยากร ความพร้อมในการจัดกิจกรรม การท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก กิจกรรมเรียนรู้ใช้ชุมชนฐาน อบรมเชิงปฏิบัติการ พัฒนามัคคุเทศก์ กำหนดเส้นทางและโปรแกรม คู่มือการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม พัฒนากลไกการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เน้นการมีส่วนร่วม การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ และร่วมมือกับองค์กรที่เกี่ยวข้อง และ 3) การพัฒนาและการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนรองรับการท่องเที่ยว โดยสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชน ส่งเสริมอาชีพ รายได้ สร้างมูลค่าจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมของชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์รูปแบบ สัญลักษณ์ และผลิตภัณฑ์ที่ทำด้วยมือของคนในชุมชน

คำสำคัญ: การพัฒนา, ศักยภาพชุมชน, การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, วัฒนธรรม, ชชาติพันธุ์กะเหรี่ยง

Abstract

This research article aims to 1) Study the potential of communities for cultural creative tourism in the Karen ethnic cultural protected area. 2) Study the guidelines for strengthening the community capacity for cultural creative tourism in the Karen ethnic cultural protected area. and 3) Develop and enhance the grassroots economy for cultural creative tourism in the Karen ethnic cultural protected area. This qualitative research was conducted with 25 key informants: local administrators and members of local organizations, district and sub-district cultural councils, teachers, local leaders, village committee members, community leaders, community scholars, occupational groups, youth groups, and representatives of relevant agencies. The research instruments used included interviews, observation forms, brainstorming, focus group discussions, and content analysis. The results revealed that: 1) The community potential for cultural creative tourism is strong. Karen communities are located in conservation areas under the protected area policy, emphasizing the uniqueness of ethnic lifestyles, spiritual leaders, traditions, and culture, language, clothing, food, and community products; and 2) The guidelines for strengthening the potential for cultural creative tourism include resource management systems, readiness in organizing tourism activities and facilities, community-based learning activities, workshops, tour guide development, route and program design, and cultural creative tourism manuals. Developing a creative tourism mechanism that emphasizes participation, experiential learning, and cooperation with relevant organizations, and 3) Developing and upgrading the grassroots economy, adding value to community products to support tourism by creating community products, promoting careers, income, and creating value from creative tourism activities based on the unique culture of the community, with unique forms, symbols, and products made by the people in the community.

Keywords: Development, Community Potential, Creative Tourism, Culture, Karen Ethnic Group

บทนำ

การท่องเที่ยวไทยเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสร้างรายได้ให้แก่ประเทศมาอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2566 ประเทศไทยมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาจำนวนมากและสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวรวมกว่า 2.94 ล้านล้านบาท แต่ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจโดยรวม อย่างไรก็ตาม ภาคการท่องเที่ยวยังคงเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของประเทศ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2567) เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงและสร้างความมั่นคง กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้กำหนด แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2566 - 2569 โดยให้ความสำคัญกับ

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ศาสนา ผจญภัย และเกษตร ซึ่งเป็นรูปแบบที่สอดคล้องกับแนวโน้มความต้องการของตลาดโลก แนวทางดังกล่าวมุ่งเน้นการสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อต่อยอดผลิตภัณฑ์และบริการท่องเที่ยว การลงทุนที่คำนึงถึงความยั่งยืนและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการสร้างบรรยากาศการลงทุนใหม่ ๆ ที่นำไปสู่ความมั่งคั่งในระดับชุมชน แผนพัฒนาได้เสนอแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และเศรษฐกิจแบบมีส่วนร่วม (Co-ownership) เพื่อใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทุนทางวัฒนธรรมเป็นฐานในการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ รวมถึงการใช้ การบอกเล่าเรื่องราว (Storytelling) และการพัฒนาสินค้าท่องเที่ยวที่เป็น All Time Product เพื่อให้สามารถสร้างรายได้ตลอดทั้งปีในทุกพื้นที่ของประเทศ การขับเคลื่อนเชิงนโยบายดังกล่าวยังช่วยกระจายรายได้สู่เมืองรองและเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2567)

ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561 - 2580 การสร้างความสามารถในการแข่งขัน พัฒนากลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจเพื่ออนาคตที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ในภาคเกษตร อุตสาหกรรมและบริการ และการท่องเที่ยว มุ่งเน้นประเด็นการสร้างหลากหลายด้านการท่องเที่ยว แผนแม่บทโควิด-19 มุ่งเน้นการเตรียมความพร้อมและส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันของเครื่องยนต์ทางเศรษฐกิจหลัก ได้แก่ อุตสาหกรรมและบริการทางการแพทย์ครบวงจร การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และเน้นคุณภาพ การเกษตรมูลค่าสูง และอุตสาหกรรมอาหาร สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 หมายความว่า 2 ไทยเป็นจุดหมายของการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความยั่งยืน อีกทั้งแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 - 2564) พัฒนาและปรับปรุงมาตรฐานด้านการท่องเที่ยวและบริการให้ครอบคลุมทุกรูปแบบ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงกีฬา การท่องเที่ยวในกลุ่ม MICE เป็นต้น (สำนักคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2564)

จังหวัดอุทัยธานีได้วางแนวทางการขับเคลื่อนตามแผนพัฒนาจังหวัดโดยให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง และตั้งเป้าให้ประชาชนได้รับผลประโยชน์ ภายใต้แนวคิด “ประชารัฐ” ทุกภาคส่วนได้บูรณาการเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในทุก ๆ ด้าน เพิ่มความสามารถ ในการแข่งขัน และขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัด ภายใต้วิสัยทัศน์ “เมืองท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เกษตรปลอดภัย สังคมอุทัยผาสุก” มุ่งเน้นการทำงานใน 4 ประเด็นยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่ ด้านการท่องเที่ยว ด้านการเกษตร ด้านสังคม/คุณภาพชีวิต และด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะเป้าประสงค์ที่ 1 การเติบโตทางเศรษฐกิจ และขีดความสามารถในการแข่งขัน ในภาคการท่องเที่ยว ด้วยกลยุทธ์ที่สำคัญ คือ พัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน และส่งเสริมผู้ประกอบการ ด้านการท่องเที่ยวให้มีศักยภาพสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานจังหวัดอุทัยธานี, 2565)

ชุมชนกะเหรี่ยงโปว์บ้านภูเหม็น ตำบลทองหลาง อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี เป็นชุมชนไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงที่มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานชุมชนมาเป็นเวลามากกว่า 400 ปี มีความผูกพันอยู่กับป่า วิถีชีวิตสัมพันธ์กับธรรมชาติผ่านวัฒนธรรมเป็นของตัวเอง เป็นชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ เดิมประกอบอาชีพเกษตรกรรมด้วยการทำไร่หมุนเวียน เก็บหาของป่า ล่าสัตว์เป็นอาหาร ดำรงชีพพึ่งพิงธรรมชาติ ตามจารีตประเพณี และมีอัตลักษณ์วัฒนธรรมเฉพาะของคนกับป่า ซึ่งในปัจจุบันชุมชนยังคงรักษาวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม ที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ (วรวิทย์ นพแก้ว และคณะ, 2564) ด้วยมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2553 พื้นที่คุ้มครองวิถีชีวิตชาติพันธุ์จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อรับรองสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์และชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม โดยให้พวกเขาสามารถดำรงวิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อ และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างสอดคล้องกับภูมิปัญญาที่สืบทอด

มาแต่บรรพบุรุษ แนวคิดนี้ปรากฏชัดเจนในรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 มาตรา 70 ที่ระบุให้รัฐมีหน้าที่ส่งเสริมและคุ้มครองวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ อีกทั้งยังได้รับการต่อยอดเป็นพระราชบัญญัติส่งเสริมและคุ้มครองกลุ่มชาติพันธุ์ พุทธศักราช 2565 ซึ่งเปิดโอกาสให้มีการประกาศพื้นที่คุ้มครองอย่างเป็นทางการ การประกาศพื้นที่คุ้มครองเช่นนี้ นำมาซึ่งประโยชน์หลายด้าน ประการแรก คือ การรักษาอัตลักษณ์และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้พวกเขามีสิทธิในการดำรงชีวิตตามแบบที่ตนเลือก ประการที่สอง คือ การลดความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชน เนื่องจากหลายกรณีที่เกิดความไม่เข้าใจกันเกี่ยวกับการใช้ที่ดินและทรัพยากรจะสามารถคลี่คลายได้เมื่อมีกฎหมายรองรับ และประการสุดท้าย คือ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เพราะชุมชนดั้งเดิมหลายแห่งมีระบบการจัดการทรัพยากรที่สอดคล้องกับธรรมชาติ เช่น การทำไร่หมุนเวียนของกะเหรี่ยงที่ช่วยรักษาความสมบูรณ์ของป่า ในปัจจุบันมีหลายพื้นที่ที่กำลังผลักดันให้ได้รับการประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครองวิถีชีวิตชาติพันธุ์ เช่น ชุมชนมอแกน ในหมู่เกาะสุรินทร์ ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านห้วยหินลาดในจังหวัดเชียงใหม่ และชุมชนชาวเลมอแกนที่เกาะภูเก็ต ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นว่าการคุ้มครองวิถีชีวิตชาติพันธุ์ไม่ใช่เพียงเรื่องสิทธิชุมชน แต่ยังเป็นเรื่องของการสร้างสังคมที่หลากหลายเคารพซึ่งกันและกัน และรักษาสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ (กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, 2566) แนวนโยบายการฟื้นฟูวิถีวัฒนธรรมชุมชน ที่คำนึงถึงมิติทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น การให้ความคุ้มครองเขตวัฒนธรรมพิเศษของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีความเปราะบางและเสี่ยงต่อการถูกละเมิดสิทธิ พร้อมกับความร่วมมือกันรักษาและฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ระบบนิเวศชุมชนและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ในพื้นที่ที่ยั่งยืน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมมีสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานีดำเนินการเสนอเพื่อจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อกำหนดพื้นที่ทำกินในเขตพื้นที่บ้านภูหมื่นแนวนโยบายในการเป็นฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการ และสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานีดำเนินการเสนอเพื่อจัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบรังวัดแนวเขตพื้นที่สวนป่าบ้านไร่ วนอุทยานห้วยคต บริเวณพื้นที่บ้านภูหมื่น

ชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในจังหวัดอุทัยธานีเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่มีความโดดเด่นทั้งด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิตดั้งเดิมที่สืบทอดกันมายาวนาน อย่างไรก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน กำลังทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนเผชิญแรงกดดัน วัฒนธรรมบางอย่างมีแนวโน้มสูญหาย และความเป็นเอกลักษณ์อาจถูกกลืนหายไป หากไม่มีการส่งเสริมให้ชุมชนสามารถปรับตัวและต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ แม้พื้นที่ดังกล่าวจะมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสูง ทั้งจากทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม แต่ชุมชนกลับยังขาดความรู้ความสามารถในการจัดการด้านการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการบริหารจัดการ การตลาด หรือการสร้างมูลค่าเพิ่มจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัญหานี้ทำให้การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นยังไม่สามารถสร้างรายได้ที่ยั่งยืนหรือกระจายประโยชน์สู่คนในพื้นที่อย่างแท้จริง อีกทั้งยังมีความเสี่ยงที่คนภายนอกจะเข้ามาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางวัฒนธรรม โดยที่ชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมและไม่ได้รับผลตอบแทนที่เหมาะสม หากการท่องเที่ยวดำเนินไปโดยขาดระบบจัดการที่ดี อาจส่งผลกระทบทั้งด้านสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมดั้งเดิม วัฒนธรรมอาจถูกทำให้กลายเป็นเพียงสินค้าเพื่อการบริโภค โดยไม่เหลือความหมายเชิงลึกที่แท้จริง ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างกระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชน เพื่อให้ชุมชนกะเหรี่ยงสามารถใช้ทุนทางวัฒนธรรมของตนเป็นรากฐานในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีความสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ถือเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยแก้ปัญหา เพราะไม่ใช่เพียงการนำเสนอวัฒนธรรมให้ผู้มาเยือนชมเท่านั้น แต่ยังเปิด

โอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วม เรียนรู้ และสัมผัสกับวิถีชีวิตของชุมชนอย่างแท้จริง เช่น การเรียนรู้หัตถกรรม การทำอาหารพื้นบ้าน หรือการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม กระบวนการนี้จะช่วยเพิ่มคุณค่าให้กับวัฒนธรรม สร้างรายได้ที่ยั่งยืน และทำให้ชุมชนสามารถรักษาอัตลักษณ์ไว้ได้อย่างมั่นคง

การพัฒนาพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านภูเหม็น นอกจากสร้างกลไกการพัฒนาเชิงพื้นที่เกี่ยวกับสิทธิชุมชนกับการอยู่รวมในพื้นที่ป่าแล้ว การต่อยอดเพื่อสร้างมูลค่าในวิถีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์สู่การสร้างรายได้ พัฒนาคุณภาพชีวิตฐานทรัพยากรที่เป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดอุทัยธานี ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม โดยการพัฒนาและยกระดับพื้นที่ชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงให้เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชุมชนโดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐานต่อยอดให้เกิดรายได้เพิ่มสู่ชุมชน การพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงจังหวัดอุทัยธานี เป็นช่องทางในการพัฒนาพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานีอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง จังหวัดอุทัยธานี
2. เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง จังหวัดอุทัยธานี
3. เพื่อพัฒนาและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง จังหวัดอุทัยธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ การพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง จังหวัดอุทัยธานี ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามขั้นตอน ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารและสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 3 คน สภาวัฒนธรรมอำเภอและตำบล จำนวน 3 คน คณะครู จำนวน 2 คน ผู้นำท้องที่ จำนวน 3 คน แกนนำชุมชน จำนวน 3 คน ปราชญ์ชุมชน จำนวน 3 คน กลุ่มอาชีพ จำนวน 3 คน กลุ่มเยาวชน จำนวน 2 คน ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 คน รวมจำนวน 25 คน ตำบลทองหลาง อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี เกณฑ์การคัดเลือกและคัดออกที่กำหนดขึ้นนี้มีเหตุผลเพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลที่มีคุณสมบัติครบถ้วน สามารถถ่ายทอดประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนกะเหรี่ยงได้อย่างลึกซึ้ง และในขณะเดียวกันก็คัดกรองผู้ที่อาจทำให้ข้อมูลขาดความน่าเชื่อถือออกไป เพื่อให้ผลการวิจัยมีความถูกต้อง ครบถ้วน และสะท้อนบริบทที่แท้จริงของชุมชนในพื้นที่ศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์ การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างในลักษณะการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นและเล่าประสบการณ์ได้อย่างเป็นธรรมชาติ โดยลักษณะคำถามที่ใช้เป็นคำถามปลายเปิด ครอบคลุมประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมในพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ผู้วิจัยเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถขยายความได้เต็มที่ และใช้เทคนิคการถามเชิงลึกเพิ่มเติมเพื่อให้ได้รายละเอียดที่ชัดเจนมากขึ้น ก่อนนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้จริง ได้มีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ซึ่งประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาสังคม 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวชุมชน 1 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย 1 คน ร่วมประเมินความเหมาะสมของเนื้อหาเพื่อให้เกิดความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) พร้อมทั้งคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) (ประคอง กรณสูตร, 2553) ผลการตรวจสอบพบว่า ข้อคำถามมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00 ซึ่งถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำมาใช้เก็บข้อมูลได้จริง กระบวนการสัมภาษณ์เริ่มต้นจากการสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง โดยผู้วิจัยอธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัยและขอความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูล จากนั้นจึงเข้าสู่การสนทนาที่ครอบคลุมหลายประเด็น ไม่ว่าจะเป็นบทบาทของผู้ให้ข้อมูลในชุมชน ทิศทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ สถานการณ์การท่องเที่ยวปัจจุบัน ศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชน ตลอดจนแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม รวมถึงข้อเสนอแนะต่อการสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องระหว่างการพัฒนา ผู้วิจัยบันทึกเสียงและจดบันทึกภาคสนามเพื่อเก็บรายละเอียดเพิ่มเติม และเมื่อจบการสนทนาได้มีการสรุปประเด็นสำคัญเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลร่วมกับผู้ให้สัมภาษณ์ ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจะถูกนำมาถอดความอย่างละเอียดและวิเคราะห์เชิงเนื้อหา เพื่อให้ผลการวิจัยมีความถูกต้อง ครอบคลุม และสะท้อนสภาพจริงของชุมชนได้อย่างสมบูรณ์

2. แบบสังเกต (Observation) เป็นการรวบรวมข้อมูล ศึกษาเหตุการณ์ การสังเกตพฤติกรรมของผู้คนในเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง โดยแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม เพื่อสังเกต ชักถาม และจดบันทึก และแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ในการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การจัดงานประเพณี การฝึกอบรมด้านการท่องเที่ยว การทำกิจกรรมทางวัฒนธรรม หรือการประชุมวางแผนการจัดการท่องเที่ยว การเข้ามามีส่วนร่วมเช่นนี้ทำให้ผู้วิจัยสามารถสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าร่วม การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน บทบาทของแกนนำ และวิธีการสื่อสารภายในชุมชนได้โดยตรง ข้อมูลที่ได้จึงเป็นข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับบรรยากาศการทำงานร่วมกัน ความร่วมมือ ความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น รวมถึงทัศนคติและความรู้สึกของผู้คนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ส่วนการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมโดยตรง แต่เฝ้าดูการดำเนินงานจากภายนอก เช่น การสังเกตนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมวิถีชีวิตกะเหรี่ยง การสังเกตการแสดงทางวัฒนธรรม หรือการสังเกตวิธีการต้อนรับและบริการที่ชุมชนจัดให้แก่ผู้มาเยือน วิธีนี้ช่วยให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่สะท้อนพฤติกรรมจริงตามธรรมชาติ โดยไม่ถูกปรับเปลี่ยนเพราะการมีส่วนร่วมของผู้วิจัย

3. การประชุมระดมความคิดโดยเทคนิคการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนและถอดบทเรียนวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่เป้าหมาย ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมชุมชน แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม การพัฒนาและเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตรวจสอบและปรับปรุงแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับพื้นที่ในกระบวนการประชุมครั้งแรก ผู้วิจัยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสะท้อนทุนทางวัฒนธรรมและศักยภาพของพื้นที่ พร้อมทั้งถอดบทเรียนเกี่ยวกับจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม ครั้งที่สองเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยว โดยใช้เทคนิคการมีส่วนร่วม เช่น การระดมความคิดเห็น การทำแผนที่ทรัพยากร และการออกแบบกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ส่วนการประชุมครั้งที่สามเป็นการตรวจสอบและปรับปรุงแนวทาง โดยผู้เข้าร่วมช่วยกันทบทวนข้อเสนอกับที่ได้จากการประชุมก่อนหน้านี้ และให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเพื่อปรับให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนมากที่สุด กระบวนการประชุมทั้งหมดมีลักษณะเป็นการเสริมสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่เพียงแต่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเท่านั้น แต่ยังเป็นการฝึกปฏิบัติจริงในบางกิจกรรม เช่น การออกแบบแพ็คเกจท่องเที่ยว การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น และการใช้สื่อดิจิทัลเพื่อประชาสัมพันธ์ ซึ่งช่วยให้ผู้เข้าร่วมเห็นภาพชัดเจนว่าชุมชนสามารถจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างไร ทั้งยังเปิดโอกาสให้เยาวชนและกลุ่มอาชีพนำเสนอความคิดสร้างสรรค์ของตนเอง เพื่อให้การท่องเที่ยวสอดคล้องกับความต้องการของตลาดยุคใหม่ ผลลัพธ์จากการประชุมระดมความคิดทั้งสามครั้ง คือ การได้แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพพื้นที่จริง ครอบคลุมทั้งด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม การสร้างกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญที่นำไปใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

4. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อพัฒนากลไกรูปแบบการท่องเที่ยวการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม ยกระดับเศรษฐกิจฐานราก กิจกรรมนำร่องการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม การวิจัยครั้งนี้ได้นำกระบวนการสนทนากลุ่มมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนากลไกและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและสร้างกิจกรรมนำร่องที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง การสนทนากลุ่มจัดขึ้นจำนวน 2 ครั้ง ครั้งแรกในเดือนมิถุนายน 2567 มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของพื้นที่ ระบุทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ รวมถึงค้นหาปัญหาและอุปสรรคของการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่วนครั้งที่สองจัดขึ้นในเดือนสิงหาคม 2567 มุ่งเน้นการระดมความคิดเห็นเพื่อออกแบบกลไกการบริหารจัดการและกิจกรรมนำร่อง พร้อมทั้งทดสอบความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มประกอบด้วย ผู้แทนจากหลายภาคส่วนของชุมชน ได้แก่ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ครู แกนนำกลุ่มอาชีพ กลุ่มเยาวชน สภาวัฒนธรรม และหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง รวมประมาณ 20 - 25 คน เพื่อให้ข้อมูลและข้อเสนอที่ได้สะท้อนมุมมองที่หลากหลายและครอบคลุม กระบวนการสนทนากลุ่มเริ่มต้นด้วยการสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายและการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการประชุม ต่อจากนั้นผู้เข้าร่วมได้ร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพและปัญหาของพื้นที่ แลกเปลี่ยนแนวคิดผ่านการระดมความคิดและการทำงานกลุ่มย่อย เพื่อออกแบบกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เช่น การแสดงทางวัฒนธรรม การเรียนรู้วิถีกรรมพื้นบ้าน และกิจกรรมท่องเที่ยวที่มีการ

มีส่วนร่วมของเยาวชน จากนั้นจึงนำผลการทำงานของแต่ละกลุ่มมานำเสนอในวงใหญ่เพื่ออภิปรายและปรับปรุงร่วมกัน ก่อนจะสรุปเป็นแนวทางที่ชุมชนเห็นพ้องร่วมกัน ผลจากการสนทนากลุ่มทั้งสองครั้ง ทำให้ได้แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับพื้นที่ ทั้งด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม การสร้างกิจกรรมดึงดูดนักท่องเที่ยว และการจัดตั้งกลไกการบริหารจัดการที่ช่วยกระจายรายได้ลงสู่ฐานราก ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ถือเป็นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงอย่างยั่งยืน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้า และนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์มาจัดหมวดหมู่ แยกประเด็น เปรียบเทียบความเหมือนหรือความแตกต่างของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคน จากนั้นทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการพิจารณาความสอดคล้องกับสถานการณ์พื้นที่ รวมทั้งแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อหาข้อสรุป และนำเสนอข้อมูลโดยการเรียบเรียงเนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์ ศักยภาพชุมชนกะเหรี่ยงบ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี แสดงให้เห็นถึงความโดดเด่นของทุนทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน และยังคงมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมวิถีชีวิต สร้างอัตลักษณ์ และพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งในมิติทางวัตถุและมิติทางจิตวิญญาณ ทุนเหล่านี้เป็นรากฐานสำคัญที่สามารถต่อยอดสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมได้อย่างมีคุณค่าและยั่งยืน ในด้านจิตวิญญาณ ชุมชนยังคงเคารพและยึดถือผู้นำพิธีกรรมอย่าง “โป่งคู้” ที่เป็นตัวแทนในการประกอบพิธีกรรมและเชื่อมโยงกับความศักดิ์สิทธิ์ของธรรมชาติ ประเพณีสำคัญ เช่น การไหว้เจดีย์ (กลุ่ม) และพิธีการปักสะดึง ล้วนสะท้อนความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการรักษาสมดุลของชีวิตและธรรมชาติ ขณะเดียวกันภาษากะเหรี่ยงโพล่วก็ยังคงถูกใช้สื่อสารในครัวเรือนและชุมชน เป็นสัญลักษณ์ของการธำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ในมิติของอัตลักษณ์ทางกายภาพ การแต่งกายแบบดั้งเดิมของกะเหรี่ยงโพล่ว โดยเฉพาะชุดสีแดงของสตรีและย่ามที่ทุกคนมีติดตัว ถือเป็นเอกลักษณ์ที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ขณะที่อาหารพื้นถิ่น เช่น แกงส้ม น้ำพริก หรืออาหารจากวัตถุดิบธรรมชาติในป่าและไร่หมุนเวียน ไม่เพียงสะท้อนภูมิปัญญาการดำรงชีวิตอย่างพึ่งพาธรรมชาติ แต่ยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอาหาร (Food Tourism) ได้อีกด้วย การทำไร่หมุนเวียนถือเป็นหัวใจของการดำรงชีวิตที่ผูกพันกับผืนดินและความมั่นคงทางอาหาร แสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงนิเวศที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน และเมื่อผนวกกับผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น ผ้าทอมือ ผ้าย้อมสีธรรมชาติ และน้ำผึ้งป่า ก็ยิ่งเพิ่มศักยภาพในการสร้างรายได้และการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ผ่านการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงผู้มาเยือนกับวิถีชีวิตจริงของชุมชน ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านภูเหม็นมีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมทั้งจากทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ซึ่งสะท้อนความเข้มแข็งของอัตลักษณ์ ความสัมพันธ์กับธรรมชาติ และภูมิปัญญาชุมชน หากได้รับการสนับสนุนและการบริหารจัดการที่เหมาะสม ชุมชนจะสามารถยกระดับการท่องเที่ยวให้เป็นทั้งเครื่องมืออนุรักษ์วัฒนธรรม และกลไกเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างยั่งยืนกะเหรี่ยง จังหวัดอุทัยธานี

ข้อมูลการให้สัมภาษณ์

“ชุมชนของเรายึดโยงกับวัฒนธรรมและธรรมชาติมายาวนานครับ เรามีพิธีกรรมที่สืบทอดกันมา เช่น การไหว้เจตีย์ หรือที่เราเรียกว่า กลุง และพิธีการปักสะดึง สิ่งเหล่านี้สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เราเชื่อว่าการเคารพธรรมชาติจะทำให้ชีวิตอยู่เย็นเป็นสุข” (ปิยชาติ ทศนาลักษณ์, 2568)

2. แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง สะท้อนถึงความพร้อมและศักยภาพของชุมชนที่มีทุนทางวัฒนธรรมอันหลากหลาย และเข้มแข็ง โดยการพัฒนากระบวนการจัดการทรัพยากร การออกแบบกิจกรรม และกลไกการขับเคลื่อนที่มีส่วนร่วม ล้วนเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนในด้านการจัดการทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านภูเหม็นมีสิ่งดึงดูดที่ชัดเจน ได้แก่ อัตลักษณ์ชาติพันธุ์และวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติและวัฒนธรรม ขณะที่สิ่งอำนวยความสะดวกยังมีข้อจำกัด แต่การคมนาคมเชื่อมต่อกับจังหวัดและตำบลสามารถเข้าถึงได้พอสมควรแม้จะมีเส้นทางที่คดเคี้ยวและต้องใช้ความระมัดระวัง การพัฒนาเสริมศักยภาพจึงเน้นการใช้ทุนทางวัฒนธรรม เช่น ศูนย์วัฒนธรรม การสาธิตทอผ้า การทำอาหารพื้นบ้าน และการประกอบพิธีกรรมดั้งเดิม ตลอดจนกิจกรรมเรียนรู้ในไร่หมุนเวียนและป่าชุมชน นอกจากนี้ การจัดที่พักแบบโฮมสเตย์ยังเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตร่วมกับเจ้าของบ้านอย่างแท้จริง สำหรับ การออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนได้นำทุนทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับธรรมชาติและภูมิปัญญามาเป็นฐาน เช่น การถ่ายทอดภาษา การแต่งกายดั้งเดิม การทอผ้าและย้อมสีธรรมชาติ อาหารและการละเล่นพื้นบ้าน โดยใช้ประสบการณ์จากการต้อนรับคณะผู้มาเยือนและการเข้าร่วมเครือข่ายชาติพันธุ์แห่งประเทศไทยเป็นบทเรียนสำคัญ การออกแบบกิจกรรมดำเนินผ่านกระบวนการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างความเข้าใจในหลักการท่องเที่ยวโดยชุมชน การประชุมเตรียมความพร้อม และการพัฒนานักสื่อความหมายหรือมัคคุเทศก์ชุมชน โดยมีการจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยว เส้นทาง และคู่มือที่รวบรวมสาระประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และแผนที่ชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้และตระหนักถึงคุณค่าของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ในส่วนของ กลไกการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนถือเป็นปัจจัยหลัก โดยจัดตั้งทีมคณะทำงานการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม ซึ่งแบ่งเป็นคณะทำงานหลักที่มีผู้อาวุโส ผู้นำท้องถิ่น และกลุ่มสตรีที่กำหนดแนวทางและดูแลกิจกรรม และคณะทำงานกลุ่มเด็กและเยาวชนที่มีบทบาทในการสืบสานวัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้าน และการทำหน้าที่มัคคุเทศก์ชุมชน นอกจากนี้ ยังมีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์จากชุมชนต้นแบบ เช่น บ้านท่าโพ และการแลกเปลี่ยนกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี ตลอดจนการสร้างร่วมมือกับองค์กรภาคี เช่น ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร วิทยาลัยชุมชนอุทัยธานี และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ เพื่อสนับสนุนด้านการวิจัย อาชีพ ผลิตภัณฑ์ และการพัฒนากลุ่มเยาวชน ศักยภาพที่ชุมชนมีอยู่แล้ว คือ ทุนทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ที่โดดเด่น ส่วนแนวทางเสริม คือ การพัฒนาระบบจัดการทรัพยากร การออกแบบกิจกรรมที่หลากหลาย และการสร้างกลไกที่มีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน หากดำเนินการอย่างบูรณาการจะทำให้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนกะเหรี่ยงบ้านภูเหม็นสามารถเป็นทั้งเครื่องมืออนุรักษ์วัฒนธรรม และกลไกในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างยั่งยืน

ข้อมูลการให้สัมภาษณ์

“จุดแข็ง คือ ทุนทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมานาน ทั้งภาษา การแต่งกาย การทอผ้า และพิธีกรรมดั้งเดิม จึงใช้สิ่งเหล่านี้เป็นฐานในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยมีการจัดตั้งคณะทำงานด้านการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วย ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้นำท้องถิ่น และกลุ่มสตรี” (อภิชาติ ศิริลักขณา, 2568)

3. การพัฒนาและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครอง วัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง การสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้มีการต่อยอดองค์ความรู้จากการอบรมเชิงประสบการณ์และการถ่ายทอดภูมิปัญญา สูการสร้างผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ เช่น ผ้าทอมือกะเหรี่ยงจาก กี่เอาจี๊ ผลิตเป็นย้อม ผ้าพันคอ เสื้อ และผ้าห่ม รวมทั้งผ้าย้อมสีธรรมชาติที่มีลวดลายเฉพาะสะท้อนเอกลักษณ์วัฒนธรรม ผลิตภัณฑ์อาหารพื้นถิ่น เช่น สับปะรดกวน ขนมหองโงะ และน้ำผึ้งป่า ล้วนเป็นสิ่งที่ผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติและประเพณีของชุมชน นอกจากนี้ ของที่ระลึก เช่น สร้อยเงิน สร้อยตุ๊กแก และงานหัตถกรรมอื่น ๆ รวมถึงการละเล่นพื้นบ้าน เช่น รำกะเหรี่ยงโพล่งและการละเล่นบ๊ว ก็เป็นส่วนหนึ่งที่สามารถเชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยว ทำให้ผู้มาเยือนได้สัมผัสวิถีชุมชนในเชิงลึกและสร้างรายได้หมุนเวียนสู่ครัวเรือน การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม ชุมชนได้ทดลองจัดกิจกรรมนำร่องเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2567 โดยมีผู้เข้าร่วมจากหน่วยงาน ภาครัฐ เครือข่าย และประชาชนกว่า 50 คน กิจกรรมดังกล่าวเน้นการเรียนรู้วิถีชีวิตและประเพณี ผ่านโปรแกรมท่องเที่ยว 1 วัน โดยใช้คู่มือและแผนที่ท่องเที่ยวชุมชนเป็นสื่อกลาง กิจกรรมนี้จึงเป็นทั้งการสร้างการเรียนรู้และการฝึกซ้อมระบบการจัดการของชุมชนเอง จากการถอดบทเรียน พบประเด็นที่น่าสนใจ ได้แก่ 1) อัตลักษณ์ของชุมชนมีความโดดเด่น แต่บางประเพณีไม่สามารถเปิดรับนักท่องเที่ยวได้ทุกขั้นตอน เช่น การไหว้เจดีย์ 2) การมีส่วนร่วมของชุมชนยังไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะผู้อาวุโสที่ยังคงยึดติดวิถีเดิม 3) คณะทำงานแกนนำมีความรับผิดชอบ แต่ยังต้องการการสื่อสารและประสานงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น 4) นักท่องเที่ยวมีความสนใจที่หลากหลาย ทำให้แต่ละกิจกรรมใช้เวลาเพิ่มขึ้นและต้องมีการปรับรูปแบบการนำเสนอ 5) การกระจายรายได้เริ่มต้นดำเนินไปในรูปแบบที่ยุติธรรม แต่ยังต้องการระบบการจัดการที่ชัดเจน 6) การสนับสนุนเชิงวิชาการจากหน่วยงานภายนอกมีความสำคัญ แต่จำเป็นต้องสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และ 7) การมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยสร้างความพร้อมให้ชุมชน แต่ต้องมีการหารือและกำหนดบทบาทอย่างชัดเจนเพื่อป้องกันความซ้ำซ้อนหรือขาดความต่อเนื่อง จากการถอดบทเรียนของกิจกรรมนำร่อง พบประเด็นสำคัญที่สะท้อนศักยภาพและข้อจำกัดของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ ชุมชนมีอัตลักษณ์โดดเด่น แต่บางประเพณีไม่สามารถเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมทุกขั้นตอน เช่น พิธีไหว้เจดีย์ ทำให้ต้องออกแบบการเข้าถึงอย่างระมัดระวัง การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนยังไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะผู้อาวุโสที่ยังยึดถือวิถีดั้งเดิมและไม่พร้อมเข้าร่วมกิจกรรมสมัยใหม่ แกนนำชุมชนมีความรับผิดชอบและขับเคลื่อนงานได้ดี แต่ระบบการสื่อสารและการประสานงานยังต้องพัฒนาเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ความสนใจของนักท่องเที่ยวมีความหลากหลาย ส่งผลให้บางกิจกรรมใช้เวลานานกว่าที่กำหนด และจำเป็นต้องปรับรูปแบบการนำเสนอให้ยืดหยุ่น การกระจายรายได้เริ่มดำเนินไปอย่างเป็นธรรม แต่ยังขาดระบบการจัดการทางการเงินที่ชัดเจน การสนับสนุนทางวิชาการจากหน่วยงานภายนอกมีความสำคัญ แต่ควรเชื่อมโยงกับความต้องการจริงของชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยสร้างความพร้อม แต่จำเป็นต้องมีการกำหนดบทบาทอย่างชัดเจน เพื่อหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อนหรือขาดความต่อเนื่อง

ข้อมูลการให้สัมภาษณ์

“บทบาทของของภาครัฐจะผู้สนับสนุนและผู้ประสานงานช่วยเสริมองค์ความรู้ให้กับชุมชน ทั้งเรื่องการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยว การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อให้การพัฒนามีความต่อเนื่องและตอบโจทย์จริง ๆ ของชุมชน” (ธีรยุทธ ชัยประสิทธิ์, 2568)

อภิปรายผล

1. ศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านภูเหม็นอยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ตามนโยบายพื้นที่คุ้มครองวิถีกลุ่มชาติพันธุ์ พบว่า มีทุนทางวัฒนธรรมเป็นอัตลักษณ์ ผู้นำทางจิตวิญญาณ เจ้าวัด หรือเจ้าวัตร ประเพณีไหว้เจดีย์ (กลุ่ม) ภาษากะเหรี่ยง (กะเหรี่ยงโพล่ว) ชุดแต่งกายเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่น (ด้ายเหลือง) อาหารพื้นถิ่นสอดคล้องกับวิถีชีวิตธรรมชาติ พื้นที่ไร่มุมนเวียน ความเชื่อการปักสะดึง และมีผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ ผ้าทอมือ ผ้าย้อมสีธรรมชาติ น้ำผึ้งจากป่า สร้อยคอ เป็นต้น สะท้อนให้เห็นศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมที่เป็นจุดแข็งในด้านโอกาสของชุมชนเมืองครุ หน่วยงานภายนอก สนับสนุนและส่งเสริมในกิจกรรมพัฒนาความเป็นอัตลักษณ์ชุมชนชาติพันธุ์ระดับอำเภอ จังหวัด และหน่วยงานภายนอก สอดคล้องกับแนวคิด ขวัญฤทัย เดชทองคำ ที่กล่าวว่า ศักยภาพของการท่องเที่ยววิถีชุมชนเชิงสร้างสรรค์เกิดจากความโดดเด่นด้านอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่สามารถสร้างคุณค่าและประสบการณ์แก่ผู้มาเยือนได้จริง ตลอดจนการมีคณะกรรมการชุมชนที่เข้มแข็ง ซึ่งสามารถขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง (ขวัญฤทัย เดชทองคำ, 2566) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อาทิตย์ บุคตาดวง และสุพรรณิ ไชยอำพร ที่ทำการศึกษาความสามารถในการนำทุนทางสังคมออกมาใช้ของชุมชนบ้านบางไพร อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า การมีทุนทางสังคมและเครือข่ายที่เข้มแข็งเป็นรากฐานสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชุมชนอย่างยั่งยืน ชุมชนมีสถานะของทุนทางสังคมที่เด่นชัดที่สุด คือ เครือข่ายทางสังคมที่มีความเข้มแข็ง ความเห็นอกเห็นใจ ต่างตอบแทน เอื้ออาทร ช่วยเหลือกัน การสร้างความตระหนักให้คนในชุมชนเริ่มคิดที่จะพัฒนาชุมชนร่วมกัน การค้นหาศักยภาพและทุนทางสังคมในชุมชนที่เหมาะสม การสร้างผู้นำหรือแกนนำเพิ่มขึ้น การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน การลงมือทำอย่างมีส่วนร่วมทั้งชุมชน ภาครัฐ และเอกชน การติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง (อาทิตย์ บุคตาดวง และสุพรรณิ ไชยอำพร, 2559)

2. แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง จังหวัดอุทัยธานี การใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและมั่นคงเป็นฐานสำคัญในการพัฒนา การจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเน้นการใช้อัตลักษณ์ชาติพันธุ์และวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติเป็นสิ่งดึงดูด แม้สิ่งอำนวยความสะดวกยังมีข้อจำกัด แต่ระบบคมนาคมก็สามารถเข้าถึงได้ในระดับหนึ่ง กิจกรรมที่เชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรม เช่น การสาธิตทอผ้า อาหารพื้นบ้าน และพิธีกรรมท้องถิ่น เป็นเครื่องมือสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่นักท่องเที่ยว ขณะเดียวกันการจัดโฮมสเตย์ยังเปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนได้สัมผัสวิถีชีวิตจริงของคนในชุมชน การออกแบบกิจกรรมอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม เช่น การอบรมเชิงปฏิบัติการ การประชุมเตรียมความพร้อม และการสร้างมัคคุเทศก์ท้องถิ่น โดยมีการจัดทำคู่มือและเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อเสริมสร้างคุณค่า ในด้านกลไกการพัฒนา ได้มีการจัดตั้งคณะทำงานหลักและกลุ่มเยาวชนเพื่อสืบสานวัฒนธรรม

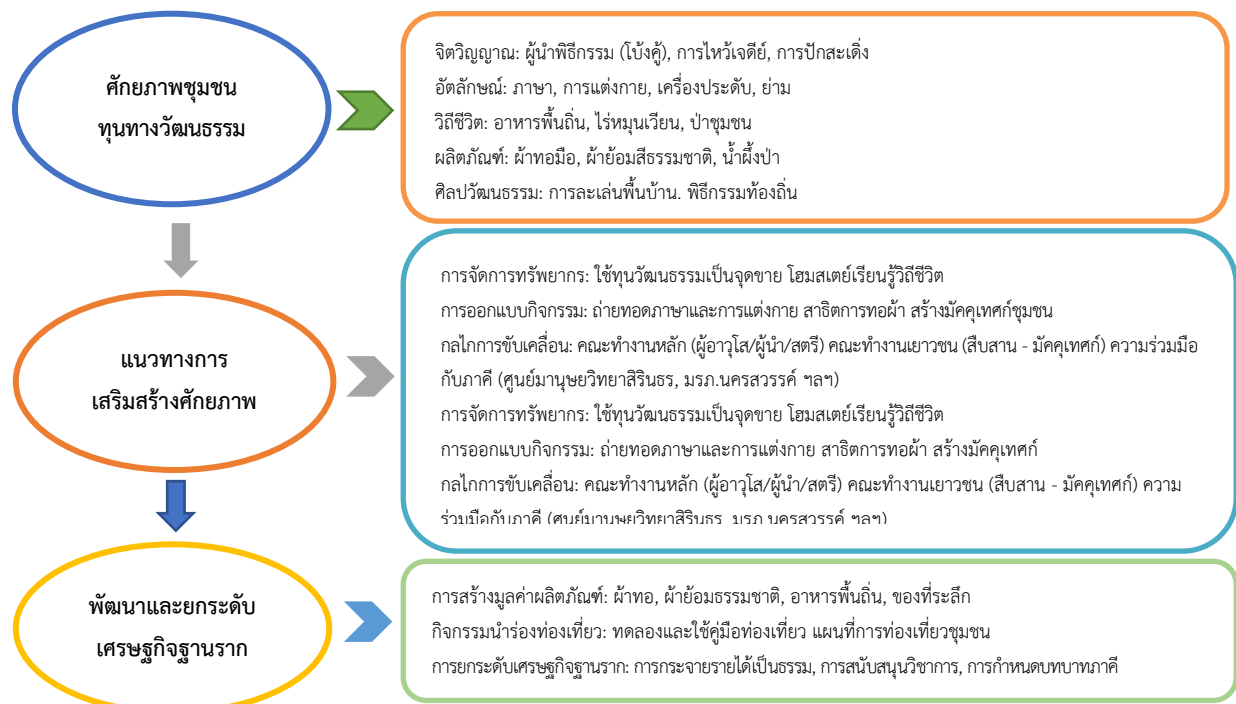
และยังได้รับการเรียนรู้จากชุมชนต้นแบบ ตลอดจนความร่วมมือกับองค์กรภาคีต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการวิจัย อาชีพ และผลิตภัณฑ์ สะท้อนให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมและการเชื่อมโยงเครือข่าย คือ หัวใจของการสร้างการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ยั่งยืนของชุมชนแห่งนี้ และสอดคล้องกับ ศรัณยู จันทรวงศ์ กล่าวว่า แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในเส้นทางวัฒนธรรมที่ต้องอาศัยการจัดการที่ดีและความร่วมมือ จากทุกภาคส่วน เนื่องจากชุมชนมีทั้งจุดเด่นและจุดที่ต้องปรับปรุงของชุมชนที่สามารถพัฒนาไปเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และกระตุ้นเศรษฐกิจภายในชุมชนไปในทิศทางที่ดียิ่งขึ้น โดยในชุมชนการท่องเที่ยววัฒนธรรมย่านเมืองเก่าริมแม่น้ำเพชรบุรีมีปัจจัยอยู่ 4 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านการจัดการ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม ปัจจัยด้านการเข้าถึงและปัจจัยด้านสถานที่ท่องเที่ยว และการพัฒนากลไกการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมชุมชนพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง กลไกสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมชุมชน พบว่า จะต้องอาศัย 1) การมีส่วนร่วมของชุมชนในรูปของคณะทำงานการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมชุมชนที่หลากหลาย มีผู้อาวุโส ปราชญ์ ประธานวัฒนธรรม ผู้นำท้องถิ่นและท้องที่ กลุ่มสตรี กลุ่มเด็กและเยาวชน 2) การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ร่วมกับส่วนราชการ ชุมชนต้นแบบด้านการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ และ 3) การสร้างความร่วมมือกับองค์กรภาคีที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม การพัฒนาพื้นที่คุ้มครองวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ การพัฒนาส่งเสริมอาชีพ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน การพัฒนา กลุ่มเยาวชน (ศรัณยู จันทรวงศ์, 2564) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พนิตสุภา ธรรมประมวล และคณะ พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานทุนทางวัฒนธรรมลาวเงี้ยว ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี กลยุทธ์สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานทุนทางวัฒนธรรมต้องอาศัยกลยุทธ์การพัฒนาส่งเสริมการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรม การพัฒนาการบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางฝ่ายสนับสนุนและผู้ให้ความรู้ในประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน การพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์ของสถานที่ท่องเที่ยวชุมชน การอนุรักษ์ พื้นฟู และพัฒนาศักยภาพทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน (พนิตสุภา ธรรมประมวล และคณะ, 2561)

3. การพัฒนาและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง จังหวัดอุทัยธานี สร้างมูลค่าจากผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ชาติพันธุ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์สำคัญ ได้แก่ ผ้าทอมือ ผ้าย้อมสีธรรมชาติ อาหารพื้นถิ่น และของที่ระลึกซึ่งสืบทอดวัฒนธรรมและความเชื่อ การละเล่นพื้นบ้านก็เป็นอีกองค์ประกอบที่สร้างเสน่ห์และเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนได้ทดลองจัดกิจกรรมนาร่องเน้นการเรียนรู้วิถีชีวิตและพิธีกรรมผ่านโปรแกรมท่องเที่ยว 1 วัน ซึ่งช่วยเสริมสร้างทักษะการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน การถอดบทเรียนพบทั้งจุดแข็งและข้อจำกัด เช่น ความโดดเด่นของอัตลักษณ์ที่บางส่วนเปิดเผยแก่คนนอกไม่ได้ และการมีส่วนร่วมของคนรุ่นอาวุโสที่ยังจำกัด นอกจากนี้ การประสานงานในชุมชนยังต้องการความเข้มแข็งมากขึ้นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย การกระจายรายได้เริ่มต้นดำเนินไปอย่างเป็นธรรม แต่ยังขาดระบบจัดการที่ชัดเจน การสนับสนุนจากภาควิชาการ และหน่วยงานรัฐเป็นสิ่งสำคัญ แต่ควรสอดคล้องกับบริบทจริงของชุมชน สุดท้ายความสำเร็จของการท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับ การสร้างความเข้าใจร่วม การกำหนดบทบาทของภาคี และการพัฒนากลไกจัดการที่ยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกพร ศิริโรจน์ ศึกษาเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ พบว่า จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว

เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และสัมผัสประสบการณ์ของชุมชนอย่างแท้จริง และการสร้างเสริมความสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชนผ่านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ติดต่อสื่อสารกัน เพื่อสร้างความพึงพอใจจนทำให้เกิดการบอกต่อกัน พัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ มุ่งเน้นให้เกิดการเรียนรู้และมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนในเอกลักษณ์ที่มีเฉพาะถิ่นอย่างแท้จริง ให้ความสำคัญต่อการสืบทอดและรักษาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นแบบดั้งเดิมไว้ ซึ่งเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาการลอกเลียนแบบการท่องเที่ยวที่มีความเข้าใจผิดของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้เอกลักษณ์ของท้องถิ่น โดยมีปัจจัยภายนอก อาทิ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน และปัจจัยภายใน อาทิ ผู้มีความรู้ ผู้นำกลุ่ม ในการรักษาอัตลักษณ์ของชุมชน การเป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ชุมชนจำเป็นต้องศึกษา องค์ความรู้ที่เป็นความรู้เฉพาะถิ่น และความรู้ด้านการท่องเที่ยว รวมถึงการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ มีการสร้างกิจกรรมสำหรับเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมระหว่างคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยว โดยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นตั้งเครื่องมือในการสร้างรายได้เสริมให้แก่ชุมชนและพัฒนาชุมชนให้แข็งแรง (กนกพร ศิริโรจน์, 2562)

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง จังหวัดอุทัยธานี ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา ผลงานวิจัยต่าง ๆ และสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การประชุมปฏิบัติการ แล้วนำมารวบรวมเรียบเรียงไว้ในงานวิจัยนี้ ได้องค์ความรู้จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 การพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง จังหวัดอุทัยธานี

จากแผนภาพที่ 1 การพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง จังหวัดอุทัยธานี มุ่งใช้ทุนทางวัฒนธรรมซึ่งสืบทอดกันมาเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนา ชุมชนมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นทั้งด้านภาษา การแต่งกาย ประเพณี ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและธรรมชาติ การจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเน้นการใช้ศูนย์วัฒนธรรม การสาธิตทอผ้า การทำอาหารพื้นบ้าน และพิธีกรรมดั้งเดิม เพื่อสร้างประสบการณ์ตรงแก่นักท่องเที่ยว การจัดโฮมสเตย์ยังช่วยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตแท้จริงของชุมชน การออกแบบกิจกรรมใช้ฐานทุนทางวัฒนธรรมร่วมกับการอบรมเชิงปฏิบัติการ การประชุมเตรียมความพร้อม และการพัฒนามัคคุเทศก์ชุมชน มีการจัดทำคู่มือท่องเที่ยวและเส้นทางการเรียนรู้เพื่อเพิ่มคุณค่า ในด้านกลไกการพัฒนามีการจัดตั้งคณะทำงานหลักและกลุ่มเยาวชน เพื่อสืบสานวัฒนธรรมและสร้างความเข้มแข็งจากภายใน ขณะเดียวกันยังอาศัยการเรียนรู้จากชุมชนต้นแบบ และความร่วมมือจากองค์กรภายนอกในการสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ กระบวนการทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนมีศักยภาพสูง หากได้รับการสนับสนุนอย่างเหมาะสมก็จะสามารถพัฒนาสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

ศักยภาพทุนชุมชนสู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เป็นชุมชนที่อยู่ในเขตอนุรักษ์ตามนโยบายพื้นที่คุ้มครองวิถีกลุ่มชาติพันธุ์ มีอัตลักษณ์ด้านผู้นำทางจิตวิญญาณ ประเพณีและวัฒนธรรม ภาษา การแต่งกาย อาหาร การทำไร่หมุนเวียน และผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย ระบบการจัดการทรัพยากร ความพร้อมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก กิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้วยการอบรมเชิงปฏิบัติการ การประชุมเพื่อเตรียมความพร้อม และการพัฒนามัคคุเทศก์ การกำหนดเส้นทางและโปรแกรม พร้อมทั้งจัดทำคู่มือการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมการพัฒนาไกการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เน้นการมีส่วนร่วมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ และความร่วมมือกับองค์กรที่เกี่ยวข้อง ส่วนการพัฒนาและการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากมุ่งเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม โดยเน้นการสร้างรูปแบบ ตราสัญลักษณ์ และผลิตภัณฑ์ที่ทำด้วยมือของคนในชุมชน ข้อเสนอแนะที่สำคัญ 1) ควรจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนกะเหรี่ยงบ้านภูเหม็น โดยส่งเสริมให้ชุมชนเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย การประชาสัมพันธ์ควรครอบคลุมในระดับชุมชน อำเภอ จังหวัด และในระดับประเทศอย่างต่อเนื่อง และ 2) ส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งคณะทำงานที่สนับสนุนและผู้ถ่ายทอดความรู้วิถีวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนเพื่อถ่ายทอดชุดความรู้แก่นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนได้อย่างตรงประเด็นมากขึ้น ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป 1) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี และ 2) การพัฒนาศักยภาพด้านทุนในวิถีวัฒนธรรมชุมชนของชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพื่อความยั่งยืนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติ

เอกสารอ้างอิง

- กนกพร ศิริโรจน์. (2562). การนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. ใน *ดุชนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ. (2566). *คู่มือพระราชบัญญัติส่งเสริมและคุ้มครองกลุ่มชาติพันธุ์* พ.ศ. 2565. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรม.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2567). *รายงานสถานการณ์ท่องเที่ยวไทย ปี 2567*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2567). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2566 - 2569*. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ขวัญฤทัย เดชทองคำ. (2566). การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนเชิงสร้างสรรค์สู่ความยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนริมน้ำเจ้าพระยาบ้านเกาะเกิด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, 15(2), 65-79.
- ธีรยุทธ ชัยประสิทธิ์. (12 ก.พ. 2568). บทบาทเครือข่ายภาคีรัฐในการพัฒนาชุมชนกะเหรี่ยง. (วราภ วังครอด, ผู้สัมภาษณ์)
- ประคอง กรรณสูต. (2553). *สถิติเพื่อการศึกษาทางพฤติกรรมศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิยชาติ ทศนาลักษณ์. (7 ก.พ. 2568). *ศักยภาพชุมชนบ้านภูเหม็น*. (วราภ วังครอด, ผู้สัมภาษณ์)
- พนิตสุภา ธรรมประมวล และคณะ. (2561). การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานทุนทางวัฒนธรรมลาวแอ่ว ตำบลทองเอน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.
- วรวิทย์ นพแก้ว และคณะ. (2564). *แนวทางการจัดการเขตพื้นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัยและการฟื้นฟูวิถีชีวิตวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านภูเหม็น ตำบลทองหลาง อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ศรัญญู จันทรวงศ์. (2564). ปัจจัยการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในเส้นทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมย่าน เมืองเก่าริมแม่น้ำเพชรบุรี. ใน *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการวัฒนธรรม*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2564). *รายงานเชิงยุทธศาสตร์: การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติและการพัฒนาประเทศ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- สำนักงานจังหวัดอุทัยธานี. (2565). *แผนพัฒนาจังหวัดอุทัยธานี พ.ศ. 2565 - 2566*. อุทัยธานี: สำนักงานจังหวัดอุทัยธานี.
- อภิชาติ ศิริลักขณา. (12 ก.พ. 2568). *ทุนวัฒนธรรมของชาติพันธุ์กะเหรี่ยง*. (วราภ วังครอด, ผู้สัมภาษณ์)
- อาทิตย์ บุคตาดวง และสุพรรณิ ไชยอำพร. (2559). ความสามารถในการนำทุนทางสังคมออกมาใช้ของชุมชนบ้านบางไพร อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 17(1), 29-41.